

MSc thesis onderzoek: KORTE KETEN INITIATIEVEN IN EEN VOEDSEL SYSTEEM TRANSITIE

Supervisors:
Esther Veen & Sigrid Wertheim-Heck

MSc student Urban Environmental Management
(Wageningen University)
Wieke Meijer

Het eten wat op ons bord ligt heeft steeds meer kilometers afgelegd voor het daar terecht is gekomen. Een opkomend alternatief is voedsel uit zogenoemde 'korte ketens', waarbij geprobeerd wordt de afstand tussen producent en consument – zowel fysiek als mentaal - te verkleinen. Maar wat is de capaciteit van korte ketens in het uitdagen van het systeem, en daarmee hun rol in een transitie?

Samenvatting

Tegenwoordig is in de supermarkt een grote verscheidenheid aan producten uit de hele wereld het hele jaar door verkrijgbaar. Sommige producten hebben misschien wel duizenden kilometers afgelegd voor ze op het bord van de consument belanden. Dit kan ook gelden voor producten waarvan je het niet zou verwachten omdat ze gewoon in Nederland groeien, zoals uien. Dit is mede mogelijk gemaakt door de industrialisering en globalisering van ons voedselsysteem na de Tweede Wereldoorlog. Het productie-gedreven systeem heeft echter ook een keerzijde. Het draagt bij aan milieuproblemen zoals biodiversiteitsverlies en klimaatverandering. Daarnaast raken consumenten door de steeds complexer wordende ketens steeds verder verwijderd van het voedsel dat ze eten. Deze problemen vereisen een transitie.

Met 'korte voedselketen' wordt een specifiek soort voedselinitiatief bedoeld dat een alternatief biedt voor de conventionele voedselvoorziening. Korte ketens worden gekenmerkt door een aantal aspecten zoals een beperkt aantal 'schakels' in de keten, een minimale (geografische) afstand, nauwe financiële en sociale relaties tussen producenten en consumenten, en een verbeterde informatievoorziening. Er zijn verschillende vormen, zoals boeren die rechtstreeks aan consumenten verkopen, maar ook korte ketens met een tussenpersoon. Korte ketens hebben de afgelopen jaren veel aandacht gekregen in beleidsdebatten, en worden vaak beschouwd als veelbelovend in een voedselsysteemtransitie.

Hoewel er toenemende aandacht is voor korte ketens, kunnen ze nog steeds worden beschouwd als een innovatieve 'niche' in voedselvoorziening, omdat de meeste mensen hun boodschappen bij de supermarkt doen. Doel van dit afstudeerproject was het onderzoeken van de capaciteit van korte keten initiatieven in het uitdagen van de supermarkt, om uiteindelijk hun (mogelijke) rol in een voedselsysteemtransitie beter te begrijpen. Om dit te onderzoeken heb ik concepten uit twee theoretische benaderingen (*Social Practice Theory* en *Multi-Level Perspective*) gebruikt: het concept *recruitment* uit SPT en het concept *mainstreaming* uit MLP heb ik aan elkaar verbonden om te kijken hoe korte keten initiatieven van niche naar mainstream kunnen groeien door te slagen

in het 'recruiten' van consumenten. Ik heb drie case studies - drie korte keten initiatieven in en om Almere - onderzocht: Boeren voor Buren, Flevour Box en de Korte Keten Automaat. Deze initiatieven zijn alle drie tijdens de corona pandemie gestart maar verschillen in de manier hoe ze voedsel uit de korte keten aanbieden aan de consument. Ik heb interviews afgenomen met experts (initiatiefnemers of anders betrokkenen bij de organisatie) en gebruikers van deze initiatieven (met uitzondering van de Korte Keten Automaat omdat deze op het moment van onderzoek geen gebruikers had).

Wat snel duidelijk werd is dat de initiatieven vliegend van start gingen, maar dat na verloop van tijd deze groei stagneerde. In plaats van groeien en mainstreamen moesten de initiatieven hierdoor juist bijsturen en afschalen. Als gevolg kunnen ze niet worden beschouwd als volwaardige uitdagers van de supermarkt. Verschillende factoren die hier aan bijdragen kwamen uit de analyse naar voren:

- Boodschappen doen bij een korte keten initiatief verschilt op meerdere vlakken met boodschappen doen in de supermarkt. Dit zorgt voor wrijving en maakt het shoppen bij de korte keten initiatieven minder 'handig' of uitvoerbaar voor een groot deel van de consumenten.
- De initiatieven zijn geen volwaardig alternatief voor de supermarkt, vanwege het beperkte assortiment en de niet-frequente bestelmomenten. Consumenten geven vaak aan aanvullende boodschappen bij de supermarkt te doen.
- Boodschappen doen in de supermarkt kan op bijna elk gewenst moment op veel plekken, en kan bijvoorbeeld dus onderweg naar huis van werk. Omdat dit bij een korte keten initiatief vaak niet kan, wordt het minder makkelijk een stabiele gewoonte die verbonden is met andere activiteiten.

Alhoewel de korte keten initiatieven die ik in dit onderzoek heb bekeken waarschijnlijk niet snel zullen leiden tot een radicale systeemverandering wil dat niet zeggen dat ze niet belangrijk zijn. De initiatieven kunnen worden gezien als een middel om een doel te bereiken, waarbij dat doel een herstelde balans in voedsel uit globale en lokale ketens is. Korte ketens kunnen helpen om de weg vrij te maken voor een evenwichtigere voedselvoorziening en mensen prikkelen en bewust maken van de herkomst van het voedsel op hun bord.

